

2. Улицкая, Л. Зеленый шатер : роман : в 2 т. / Л. Улицкая. – М. : Эксмо, 2011. – Т.2. – 384 с.
3. Постмодернизм : энциклопедия / сост. и науч. ред.: А. А. Грицанов, М. А. Можейко. – Минск : Интерпрессервис : Кн. дом, 2001. – 1040 с.
4. Кристева, Ю. Бахтин, СЛОВО, ДИАЛОГ И РОМАН. (Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму) / Ю. Кристева. – М., 2000.
5. Hutcheon, L. Literary Borrowing... And Stealing: Plagiarism, Sources, Influences, and Intertexts. / L. Hutcheon // English Studies in Canada. – 1986. – Vol 12, № 2.

Malysheva K.I., master of education, teacher
Vitebsk state university named after P.M. Masherov, Vitebsk

The article is devoted to the study of intertextual inclusions in the work by L. Ulitskaya "The Green Tent". Particular attention is paid to quotations from classical literature, their role in the novel is analyzed. It explores how the author, resorting to citation, reflected the events and the socio-cultural environment of the 50-70s and the personal life of the characters themselves.

Key words: *Intertextuality, intertextual inclusions, literature, poetry, quotes, poems.*

УДК 82-31

Польщак А.Л., ст. викладач

Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ

«ЗАВОРУШЕННЯ» ЗЕМЛІ У РОМАНІ «ЛЮДИНА, ЯКА БУЛА ЧЕТВЕРГОМ» Г. К. ЧЕСТЕРТОНА (12 ГЛ.) ТА ДРУГИЙ ПСАЛОМ

Стаття присвячена дослідженню аспектів концепту «землі», які пов'язують 12 главу роману Г. К. Честертонна «Людина, яка була Четвергом» із Другим Псалмом. До них передусім належать світ і людство, які оцінюються митцем як переважно занурені у безладну нерациональну боротьбу із природним моральним і суспільним порядком, як і зі здоровим глуздом. Наслідком цього є, як і у відзначеному тексті Другого Псалма, є руйнація і підлягання деструкції, які проявляються у сприйнятті світу як чогось безглузлого і у стані душі, який наближається до безумства.

Ключові слова: *концепт, земля, заворушення, анархізм, світобудова.*

Г.К. Честертон (1874-1936), англійський письменник, поет, філософ, журналіст, драматург, ілюстратор, християнський діяч та мистецтвознавець, творчість якого припадає на кінець 19 - першу половину 20 століття. Його роман «Людина, яка була Четвергом» - один із найбільш відомих творів письменника. У ньому піднімається проблема анархізму, причому не лише як часткова проблема часів письменника, а загальна схильність людської натури до протесту. Слід відзначити, що заперечення анархізму та

© *Польщак А.Л., 2020*

протистояння йому присутні імпліцитно також у всіх детективних оповіданнях Честертон, як зауважує К. Стам (Stumme C.) [9, p. 7] і що є одною із точок відштовхування для проведення даного дослідження. Розуміння виявів анархії у суспільстві Честертоном («Євгеніка» («Eugenics»)) також розглядалося Д.М. Шіплі (D. M. Shipley, Jr.) [8, p. 84], який підкреслює схильність до анархії держави, яка втілює у життя євгенічні теорії. К. В. Васильєва пов'язує анархічність, втрату порядку у світі зі станом розгубленості героїв роману «Людина, яка була Четвергом» і з втратою базових сенсів. Аналізуючи протиставлення топосів лісу та саду у творі дослідниця відзначає, що «Ліс стає символічною екстраполяцією крайнього сумніву героїв (глава «Злочинці женуться за поліцією»). У певний момент вони із жахом відчують, що все стає непевним, невловимим, непостійним. Увесь світ знаходиться у стані анархії...» «Виникає питання, чи можна комусь довіряти, чи можна довіряти самому собі» [1, с. 102].

У цьому ключі й також у контексті теорії концептів можна розглянути одну із глав роману «Людина, яка була Четвергом» – «Земля в анархії» (котра є **об'єктом** розвідки), що і є **метою** даного дослідження, яка досягається з допомогою виконання конкретніших завдань, які полягають у порівнянні цього тексту із текстом Другого Псалма, виділенні вербальних засобів передачі станів гніву, розгубленості, втрати сенсів і довіри власним відчуттям. Методологія аналізу концептів твору застосовується з огляду на його доцільність у виявленні різних «згустків» сенсів, які закладені як автором і котрі також можуть бути потрактовані й сприйняті читачем. Концепти важливі для аналізу творів також з тої причини, що вони не лише функціонують у полі своїх дериватів та асоціацій прямих, а й притягують протилежні асоціації, які розширюють і прояснюють їх значення. Ядро вербального концепту включає в себе всі згадки цього слова і словосполучень, які його включають [4, с. 20-21]. Також в аналізі концептів «Особливо важливими є назви ключових текстів та творів, які генерують безмежний ряд асоціацій» [2, с. 162].

У даному випадку ми звернемося до концепту «землі», який дозволяє нам проаналізувати, які можливі сенси вкладені в нього самим автором і те, що можна з його допомогою відчитати у тексті. Концепт «землі» включає одну з англійських лексем – «earth». Так, перше значення цього слова, яке відзначає Оксфордський словник – «планета, на якій ми живемо; світ» (тут і далі, якщо не зазначене інше, переклад мій – П. А.) («the planet on which we live; the world» [6, p. 274 – «earth»]). А «світ» («world») згідно того ж словника – «земля, її держави та люди» («the earth, its countries and people» [7, p. 489 – «world»]).

Показовою є назва XII глави вищезгаданого роману Честертон «Людина, котра була Четвергом» - «The Earth in Anarchy» («Земля в анархії»). Визначення, про котрі йшлося вище, слова «земля», дає нам можливість подивитися на те, що відбувається у творі на обмеженій частині землі (французьке узбережжя з боку Великобританії) як на те, що відбувається на всій землі, у всьому людстві. Також те, якими словами й образами описані події, їх сенс, дозволяє нам пов'язати події цієї частини роману із другим Псалмом «Святого Письма»:

«Why this uproar among the nations, this impotent muttering of the peoples?

Kings of the earth take up position, princes plot together against Yahweh and his anointed» [11, Psa 2:1-2].

(«1. Чого метушаться народи,

і люди задумують марне?

2. Встають царі землі, царі зговорюються разом

На Господа й на його Помазаника...» [3, с. 619 - Пс. 2,1-2]).

Цікаво, що у Псалмі (також в одному з українських перекладів) говориться також про землю (earth):

«Kings of the earth take up position, princes plot together against Yahweh and his anointed...» [11, Psa 2:2]. («Встають царі землі, князі зговорюються разом на Господа й на його Помазаника...» [3, с. 619 - Пс. 2,2]).

«Ask of me and I will give to you: the Gentiles for your inheritance, and the ends of the earth for your possession» [10, Psa 2:8].

(«Проси у мене, і я дам тобі народи в спадщину, і кінці землі тобі в посілість» [3, с. 619 - Пс. 2,8]).

Земля тут також має значення світу (world) та людей (the nations), що відображається у перекладі Нової Єрусалимської Біблії, який вважають найбільш відповідним:

«Psa 2:8 Ask of me, and I shall give you the nations as your birthright, the whole wide world as your possession» [11, Psa 2:8].

(Звичайно, оригінал написаний єврейською чи арамейською, проте і Честертон навражд чи міг читати цей Псалом мовою оригіналу. У будь-якому разі нас цікавить смисловий аспект, який передається у перекладі адекватно).

Аналізуючи цей уривок, слід відзначити прийом парадоксу, характерний для Честертона, який використаний також і тут. Четверо героїв – Четвер, Професор, Лікар та інспектор Реткліф (Ratcliffe - ім'я якого за асоціацією по звучанню нагадує скелю, що також має відношення до землі як твердої поверхні) намагаються втекти від тих, кого вважають анархістами і заколотниками, і які виявляються, на чолі із Секретарем-Понеділком, насправді стихійними борцями проти анархії. Тоді як Секретар-Понеділок у свою чергу вважав четвірку героїв до певного моменту такими ж анархістами-заколотниками з Центральної ради анархістів. І, зрештою, усі ці члени Ради виявляються борцями з анархією. Отже, ті, кого уважали учасниками заклоту, виявляються вірними порядку, який у Честертонна набуває значення світоладу, порядку в світі назагал у широкому значенні.

І в Псалмі, і в тексті 12 глави «Людини, яка була Четвергом» панує метушня, збурення, галас, і як «супровідний» елемент – агресія і ненависть: «That town was transfigured with uproar. All along the high parade from which they had just descended was a dark and roaring stream of humanity, with tossing arms and fiery faces, groping and glaring towards them. The long dark line was dotted with torches and lanterns; but even where no flame lit up a furious face, they could see in the farthest figure, in the most shadowy gesture, an organized hate» [5, p. 100-101] - «Містечко було збурене (transfigured with uproar). Вздовж всієї надбережної, із якої вони щойно спустилися, *pevie* (roaring stream) темний потік людей, які *розштовхували* (tossing) одне одного руками, і обличчя яких палали гнівом (*fiery*), шукаючи їх, розлючено вдивляючись (*glaring*) у темн'ю. По всьому довгому темному узбережжі світилися смолоскипи та ліхтарі; проте навіть там, де полум'я не освітлювало гнівні (*furious*) обличчя, не можна було не відчути всезагальної організованої ненависті (*hate*) у самих найвіддаленіших контурах фігур та жестах тіней».

Заколот і у Псалмі, і у 12 главі спрямований проти наявності певного світового порядку, порушення якого призводить до втрати сенсу, нерозуміння того, що відбувається, безумства («mad», «insane», «absurd»). Псалм передає стан людства, принаймні його частини, охоплого безумством:

«So now, you kings, come to your senses, you earthly rulers, learn your lesson!» [11, Psa 2:10] («Огож, царі, ви нині зрозумійте, і схаменіться ви, що правите землею [3, с. 619]») (дослівно, «come to your senses» – схаменіться, прийдіть до пам'яті, набудьте можливості думати, приймати рішення; опам'ятайтеся, отямтеся, – тобто поверніться до здорового глузду).

Також стосовно сенсу, здорового глузду, про який йдеться у Псалмі, знаходимо відлуння його присутності чи браку і у Честертона:

««Oh, this is all raving nonsense!» he cried. «If you really think that ordinary people in ordinary houses are anarchists, you must be madder than an anarchist yourself»» [5, p. 96] ««О, все це безглузда маячня!» (raving nonsense – маячливе безглуздя) – закричав він. – «Якщо ви і справді вважаєте, що звичайні люди в звичайних будинках – анархісти, то ви тоді більш безумні, ніж самі анархісти»».

Здоровий глузд у Честертона пов'язується з нормальністю у людини, а його відсутність – із відсутністю людяності: ««Nonsense!» said Bull desperately; «there must be some people left in the town who are human.»» [5, p. 102] ««Безглуздя! – розпачливо сказав Буль», – «у місті має залишитися хтось, хто зберіг людяність»», – каже Буль своїм товаришам-детективам.

У Честертона у дванадцятій главі багаторазово згадується безумство. Як можна було помітити, безумство стосується анархістів: «If you really think that ordinary people in ordinary houses are anarchists, you must be madder than an anarchist yourself», – коли Буль відносить божевілья до якості анархістів.

Як безумного у Честертона у певні моменти окреслено Секретаря-Понеділка, який вважається на початку твору анархістом, а згодом виявляється таким же, як й інші члени Ради анархістів, борцем за нормальний порядок:

«And as they listened, it was evident that the noise, rapidly coming nearer on the rattling stones, was not the noise of the whole cavalcade but that of the one horseman, who had left it far behind - the insane Secretary.» [5, p. 95] «І коли вони прислухалися, стало зрозумілим, що гамір (noise), звук якого свідчив про наближення чогось, був відлунням руху (noise – шумом) не всієї кавалькад, а лише одного вершника, який вирвався значно вперед – божевільного (insane) Секретаря».

(До речі, знову картина сповнена шумом – rattling stones – каміння, яке деренчить, видає переривчастий звук від дрижання, noise – гамір).

Назагал, світ видається тут безумним, божевільним: «Світ збожеволів! – сказав Професор, і закрив обличчя руками.» («The world is insane!» said the Professor, and buried his face in his hands. [5, p. 100]).

Світ в очах героїв Честертона стає настільки безумним, що навіть осіб, котрі стоять за нормальний світовий порядок, інші вважають безумними чи вони самі так почувуються: ««I have a suspicion that you are all mad,» said Dr. Renard, smiling sociably; “but God forbid that madness should in any way interrupt friendship.»» [5, p. 93]. «У мене підозра, що всі ви втратили розум, – сказав лікар Ренар, дружньо посміхаючись, – та хай нас Бог

береже від того, щоб безумство якимось завадило дружбі». “An instant after Syme thought his own eyes had gone mad in his head.” [5, p. 98]. «Через секунду Сайм подумав, що його власні очі у його власній голові стали божевільними».

«Absurd!» said the Colonel angrily. «Dr. Renard would never give them his cars.» [5, p. 96]. (««Абсурд!» – сказав роздратовано Полковник. – «Доктор Ренар ніколи б не дав їм свої машини.»»)

Цікаве також питання топосів у 12-й главі роману. Відлунням святої гори Сіон із Єрусалимом вгорі стають пагорби Франції (які в тексті роману порівнюються із пагорбами Британії) та французьке прибережне містечко (а в контексті всього роману й у якомусь сенсі Лондон). Приморське французьке містечко з його узвишшями і прилеглими територіями аж до узбережжя стає благословенним місцем боротьби за людську гідність і прийняття нормального природного божественного порядку, як це намагаються реалізувати герої роману:

«Dr. Renard inhabited a high and comfortable house at the top of a steep street, so that when the riders alighted at his door they could once more see the solid green ridge of the hill, with the white road across it, standing up above all the roofs of the town» [5, p. 93]. «Лікар Ренар жив у високому зручному будинку нагорі крутої вулиці, тож, коли вершники зійшли з коней біля його дверей, перед їх поглядами ще раз постала низка зелених пагорбів, які перерізала біла дорога, яка бігла вгору над дахами містечка».

Пагорбами обабіч містечка несеться кавалерія тих, кого герої на чолі з Четвергом вважають прибічниками анархістів: «They all looked round, and saw a curve of black cavalry come sweeping over the top of the hill with all the energy of Attila.» «But although the main black square was the same, though travelling faster, there was now one sensational difference which they could see clearly upon the slope of the hill, as if upon a slanted map» [5, p. 93]. («Вони всі повернулися і побачили дугу чорної кавалерії, яка неслася по кручі з енергією Атіли.» «Та хоча чорна пляма залишалася такою самою, хоч і рухалася швидше, відбулася радикальна зміна, яку можна було чітко побачити на схилі пагорба, як на карті, покладеній похило.»)

Отже, один із важливих аспектів концепту «землі» в романі Честертона, а конкретніше у 12 главі цього твору – це людство у його земному житті. Його стан оцінюється письменником як стан нерациональної та безладної боротьби зі здоровим глуздом, як і зі здоровим моральним і суспільним порядком. Знаменно, що така оцінка людини та суспільства у Честертоні співпадає з тим, що про це говорить другий псалом. Уважно читаючи текст мітиця, не можна не зауважити, що на думку автора безумство, божевілля більшої частини людства – наслідок відходу від природного божественного порядку.

У статті були проаналізовані лише деякі елементи концепту «земля» і їх втілення у романі Честертоні «Людина, яка була Четвергом» у співставленні із Другим Псалмом. Дані вказані аспекти «згустків» смислу мають потенціал для подальшого більш широкого та глибокого дослідження. Проведений аналіз може сприяти подальшим розвідкам у цьому напрямку та бути корисним у дослідженні творчості Г. К. Честертоні, як і англійської та світової літератури цього періоду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильева Е. В. Символика сада в романе Г. К. Честертон «Человек, который был Четвергом» / Васильева Е. В. // Вестник Пермского университета. Российская и зарубежная филология. – 2016. №1 (33). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/simvolika-sada-v-romane-g-k-chestertona-chelovek-kotoryu-byi-chetvergom> (дата звернення: 30.04.2020).
2. Зусман В. Диалог и концепт в литературе: литература и музыка / Зусман В. – Деком, 2001. – 167 с.
3. Святе письмо Старого та Нового Завіту ; [пер. з єврейського, араміського та гр.]. – Л. : Вид-во Отців Василіан «Місіонер», 2007. – С. 619–704.
4. Титова Ю. В. Структура концепта и методы его описания / Титова Ю. В. // Вестник УлГТУ. – 2010. №4 (52). – С. 16–21.
5. Chesterton G. K. The Man Who Was Thursday / Chesterton G. K. – 128 p. URL: www.freeclassicebooks.com (дата звернення: 15.04.2020).
6. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A.S. Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 2010. Vol. 1. – 509 p.
7. Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. / A.S. Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 2010. Vol. 2. – 527p.
8. Shipley D. M., Jr. Chesterton and His Interlocutors: Dialogical Style and Ethical Debate on Eugenics / Shipley D. M., Jr. – 211 p. URL: https://baylor-ir.tdl.org/bitstream/handle/2104/5103/don_shipley_phd.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 15.04.2020).
9. Stumme C. J. Detective Fiction Reinvention and Didacticism in G. K. Chesterton's Father Brown. Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the degree of Master of English College of Arts and Science / Stumme C. J. . – Liberty University, 2014. – 102 p. URL: <https://digitalcommons.liberty.edu/masters/347> (дата звернення: 15.04.2020).
10. The Book of Psalms // The Holy Bible, Catholic Public Domain Version. URL: www.olimpusmarketing.com (дата звернення: 15.04.2020).
11. The Book of Psalms // The New Jerusalem Bible NJB. URL: <https://rcbi-resources.yolasite.com> (дата звернення: 15.04.2020).

Польщак А.Л., ст. преподаватель

Национальный университет Киево-Могилянская Академия, Киев

ЗЕМЛЯ В СМЯТЕНИИ В РОМАНЕ «ЧЕЛОВЕК, КОТОРЫЙ БЫЛ ЧЕТВЕРГОМ» Г. К. ЧЕСТЕРТОНА (12 ГЛ.) ТА ДРУГИЙ ПСАЛОМ

Статья посвящена исследованию аспектов концепта «земля», которые связывают 12-ю главу романа Г. К. Честертон «Человек, который был Четвергом» со Вторым Псалмом. К ним, прежде всего, относится «мир» и «человечество», которые оцениваются писателем как преимущественно поглощенные иррациональной борьбой с природным моральным и общественным порядком, так и со здравым рассудком. Следствием этого является, как и в тексте Второго Псалма, деструкция, проявляющаяся в том, что мир видится бессмысленным, а душа приближается к состоянию безумия.

Ключевые слова: концепт, земля, смятение, анархизм, миропорядок.

Polshchak A.L., lecturer
National university “Kyiv-Mohyla academy”, Kyiv

THE EARTH IN THE STATE OF REVOLT IN THE G.K. CHESTERTON NOVEL ‘THE MAN WHO WAS THURSDAY’ (CH.12) AND PSALOM 2

*The article is focused on the study of aspects of the ‘earth’ concept, which could be found both in the 12-th chapter of G.K. Chesterton novel ‘The Man Who Was Thursday’ and Psalm 2. They are first of all the notions of the ‘world’ and ‘humanity’, which are seen as mostly absorbed by the irrational struggle with natural moral and social order as well as with the common sense. **The author comes to the conclusion that the writer sees the result of such approach to life in the state of his characters who sometimes feel themselves as if they were in the state of madness.***

Key words: *concept, earth, confusion, anarchism, world order.*

УДК 821.04.01

Приходченко Е.И., д.п.н., профессор, заслуженный учитель Украины, академик
Международной академии наук педагогического образования
ДонНТУ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ИНЖЕНЕРОВ-ПЕДАГОГОВ (НА ПРИМЕРЕ РОМАНА Г. ГЕССЕ «ИГРА В БИСЕР»)

Предметы гуманитарного цикла в техническом вузе представлены малым объемом. Поэтому использование художественных произведений на таких предметах, как «Педагогика высшей школы», «Психология и педагогика высшей школы» будет способствовать более глубокому проникновению студентов в суть будущей профессии, развитию их навыков публичного выступления, формированию культуры речи.

Ключевые слова: *инженер-педагог, культура речи, практика художественного образования.*

Постановка проблемы. Сегодняшние магистранты очень скоро приступят к исполнению своих профессиональных обязанностей. И качественная подготовка их к этому ответственному жизненному этапу будет способствовать более успешному их карьерному росту. Обучить владению словом, аудиторией нацелены предметы гуманитарного цикла.

Для этого нами будут решаться следующие **задачи**:

1. внедрить в курсы педагогических дисциплин художественные произведения, в частности роман Г. Гессе «Игра в бисер», для более глубокого знакомства с историей магистрата.